

mladež na podlagi tega jezika odgaja in podučuje.. Kedaj dobodemo na jugu narodnega mestjanstva? —

Prijatelj! s prva me je težko stalo občevati z Lucijeto v jeziku, kateremu nisem dobro vešč in kterege slovar mi ozirom na tako nežne, in tolikanj kočljive zadeve, kakor sta srce in ljubezen, nij gladko znan. Da-si sem se bil poprej nekoliko seznanil z italijanščino, vendar nijsem dotlej imel priložnosti, rabiti jo v družbenih pogovorih in razodevati v njej svoja čuvstva.

Neizrekljivo me je zatorej razveselilo, ko mi je oni dan Lucijeta izpovedala, da bi vrlo rada znala govoriti — slovenski, ter me prosila, da bi jo hotel soznaniti s svojo materinščino. Božidar! kdo neki bi raji ustregel tej blagoglasnej želji, nego jaz? Z veseljem sem jej obrekel, da jej drage volje razodenem zaklade milodoneče naše materinščine, toda s tem pogojem, da me vvede ona v misterije klasičnega jezika laškega, kar mi je ona z navdušenjem obljubila. Tako vidiš, Božidar, da je najni Amor šel med jezikoslovce in zopet se uresničil izrek nekega odličnega Slovenca: Slovenec je v vsem in povsod — jezikoslovec.

„Glej! odslej sva jaz in Lucijeta gramatikarja postala: sklanjanje samostavnikov s prilogi (n. pr. ljuba Lucijeta), spreganje glagolov (n. pr. jaz ljubim, ti ljubiš), to je zdaj najni ljubezenski posel. Najljubši broj nama pa je dual; singular nama je predolgočasen, plural pa prenadležen; v dualu se nama najbolje godi in zato nama je sveti broj.

Tako uživam zdaj *utile cum dulci*, gramatiko z ljubeznijo!

(Dalje pride.)

Noša štajerskih Slovencev. *)

J. P.

Človeška odeja je, drugim človeškim iznajdbam nalik, proizvod sile. Hudi mraz in ostra burja sta stanovnika ruskih ravnót zavila v volčji in medvedji kožuh, med tem ko je gorkota afriškega podnebja svoje žitelje do tankega predpasa slekla.

Takó dela podnebje, kakor prvo potrebnost, takó tudi glavni razloček človeških noš.

Pa tudi nadmorska lega krajev dela razločnosti v nošah, ker je od nje toplota vzduha (zraka) odvisna. Gorjanec n. pr. se v debelo platno in sukno zavija, poljanec in dolencec pa v tanši prt in tanše sukno. Kraji, bi rekel, imajo največ upliva na obleko.

Razločke delajo na dalje letni časi, posebno zima in poletje (leto), potem prazniki in delavniki, žalostne in vesele naključbe obiteljskega življenja, stopinje prosvečenja kakega ljudstva, bližnost drugih narodov, zgodovina, premožnost, spol in mnogo raznih vzrokov, iz katerih šče samo národnost omenim. Oster národni značaj se tudi v obleki ostro odlikuje in obleka je tudi pri najizobraženejših narodih znamenje narodnosti. Anglež in Francoz, Italijan in Nemec, da-si se skoro enako nosijo (vsaj izobraženci), kakó jih zvedeno okó brž razloči! Kjer nij v obleki nič posebnega, različnega, tam tudi národni značaj nij odvažen in krepek. O teh razločkih sploh še na dalje

*) Iz večega spisa, svoj čas namenjenega za „Matico slov.“ Sestavljen je ta članek po poročilih raznih dopisnikov po Štajerskem. Pis.

govoriti in psihologično zvez med obleko in značajnostjo dokazovati, nij namen nasledujočih vrstic. Zató hočem naravnost k svojemu predmetu, k popisanju noše štajerskih Slovencev, prestopiti dovršaje ta vvod z znano o tej zadevi poslovico: „Obleka dela človeka.“ —

Pri Slovencih najdeš mnogo razločkov v nošah, ker so oni po geografskeje legi takó zeló različni. Primorec, n. pr. v tržaškeje okolici, nosi klobuk s krajei po poldrugi črevelj širokimi; Kranjec in tudi bližnji mu Štajerec nosita klobuke s krajei komaj po dva tri prste širokimi. Primorka okoli Gorice nosi pečo tanko, prozračno kakor pajčevina; Korošica nosi klobuk, pod katerim lahko z glavo zid prodira in štajerska Pohorka blizu Slov. Bistrice nosi prteno avbo. Pri natančnem primerjanju bi se našlo še več takih razločkov, katerih je južno primorsko in mrzleje planinsko podnebje krivo.

Na Štajerskem nij takih geografičnih razločkov, kakor so med Primorci in Korošci, zató pa imajo pri nas goré in ravnine velik upliv na nošo. Gorski prebivalci sploh nosijo obleke životu bolj priklenene, — ravninski in dolinski pa mnogo prostejše, širše in leže obleke. Kak razloček je n. pr. med Pohorcem in prebivalcem ljutomerskega okraja! Prvi ves v raševini, drugi v lehki prtnini; prvi s skoraj prilepljenimi, drugi z vihrajočimi oblačili. Če si obadva živo v duhu vobrazuješ, pride ti znana basen o prepiru burje s solncem na misel.

Razločke pri Štajercih, kakor povsod, tudi dela upliv „kulture vse obli-zavajoče.“ V zakotnih krajih se še po starej, irhastej poštenosti nosijo, blizo mest pa se uže šemijo, možki v „pantalone“, ženske pa v „klade.“ Eden mojih dopisnikov (iz Slov. Gradca) opazuje, da se „v časih iz kake črne bajte tudi uže po kakov obroč (krinolina) priklati.“ Obroči so zares našemu kmečkemu ženstvu že prav kaj navadnega. Blizo mest je tudi uže malo belih peč, zato pa drugih, pisanih vmazanostij več; in — honny soi qui mal y pense! — v Dravskeje dolini na Pohorju najdeš na kmetu celó frak iz „lodna“. Vsaj pri mojem študiranju v Mariboru sem se še kakor fantalin čudil tej čudnej spaki, in nisem prav vedel, da-li je to frak ali v . . g. Ondaj sem se temu še čudil; sedaj ko me je premedeni svet naučil, da nil admirari res est una se pa temu prav nič več ne divim. Sej sem še nedavno tudi v nekej ruskeje knjigi te-le znamenite besede čital: „frak plátje progressa“ = frak je oblačilo napredka, zakaj bi tedaj našim poštenim Pohorcem kratkega njih „fraka“ ne privoščil? V njem je priprosti Pohorec vsaj „salonfähig“, kar bi v „surki“ ali „čamari“ ne bil.

Ali, da se, predragi čitatelj, natanje z obleko štajerskih Slovencev seznaníš, hočem ti, kolikor mi moji pismeni viri in lasten vid pripuščata, najprej tvarino (materijo), obliko in razločke raznih oblačil popisati. Ako tu ali tam kaj naopačnega najdeš, zatisni eno okó in prizanesi mi, kajti vedi, jaz nimam sreče, biti delujoči ali vsaj častni ud „Menschenbekleidungsakademije“ v Draždanih na Saksonskem, ktera še med slovenskimi krojači, kolikor je meni znano, ne šteje več, nego kakih petero „diplomiranih akademikov.“ Kadar bodo le-ti enkrat poprijeli se tega posla, katerega se je moje „neakademično“ pero lotilo, ondaj nam bodo prvotne elemente, zgodovino in premembe naših slovenskih oblačil popisali, zraven pa tudi lepih, pristojnih noš izmislili. Torej, tolaži se, blagi čitatelj! —

Materija ali snov oblačilom jemlje se najbolj iz živalskega in rastlinskega sveta ali pa je sestava iz obojih. Iz živalskih kož si dela človek kape

in kučme, (n. pr. polhove, ovčje, lisičje), klobuke, (n. pr. zajčje), hlače (irhaste), kožuhe (iz ovčje kože) in obutelj.

Iz ovčje volne se dela loden, sukno in tudi tanši „cajgi“ za ženska oblačila.

Iz lana in konopelj se tké platno in prtnine sploh; iz pamvole in lanene preje različno platno; iz lipovega lesa se delajo coklje. Rastlinska in živalska snovina je sotkana v raševini (= rešovini), ki sestaja iz ovčje volne in preje, in se po ravno tej sestavi razlikuje od lodna, ki je samo volnat.

Glavne materije ali snovi oblačilom razpadajo tedaj na sledujoče rode: kože, sukna, platna in takó imenovane „cajge“, ki so ali iz proste preje ali pa iz pamvole in preje sestavljeni. Najnavadnejši cajgi so: kámertuh, orlejan (oljan), lámos, tibet, batist, štiklcajg, bareš, druk itd. Iz teh se navadno ženska oblačila delajo.

Razna oblačila hočemo po raznih delih človeškega telesa popisati. Oblačila odevajo namreč glavo, prsa in pleča, noge in pa ves život.

Na glavi nosijo možki navadno klobuke. Ti so ali iz klobučevine ali pa, ako so imenitnejši, iz zajčje dlake izdelane; tudi iz slame (slamniki) in raznega tujega protja. Na klobukih nosijo kmečki ljudje navadno žnore ali pa trakove, ki so sploh le ozki, pri Pohorcih pa (vsaj na južnej strani Pohorja) silno široki in zeleni, sicer pa črni ali modri. Zraven klobukov nosijo možki po zimi tudi kosmate kape: čámre, kučme, iz polhovih, ovčjih in lisičjih kož. V nekterih krajih, kakor n. pr. na ptujskem polju, nosijo možki šče pisane kape, dolge kakor nogavice, s čopom na koncu, ki jim po hrbtu maha, in čez kapo še včasih tudi klobuk, celó sredi gorkega poletja. Za klobuke vtika se rado raznobarvno perje. Boja klobukov je sploh črna, krajei sploh bolj ozki nego široki. Poleg klobukov nosijo se v novejšem času tudi uže kape raznih oblik. Akopram se pa lice klobukov po vsakokratnej šegi menja, vendar cilindra ali pinje na našem kmetu šče ne vidiš. —

Prava glavna odeja slovenske kmetice je bela péča. Ta se krasno prilega okroglastim licem naših Slovenk. Peča je bila svoj čas od Slovenke nerazločiva in zavezana po kranjskej šegi: z grebenčki vrh glave, kakor se to n. pr. v savinjske dolini vidi — in obrobljena s tankimi finimi špicami je pravi kinč našega ženstva. Peča se je smela šče nedavno imenovati karakteristikon slovenske národne noše, in kjer ona gine, tam gine tudi národnost slovenska. Zato je v štajerskih mestih, teh gnezdlj potujčene národnosti, skoro se všem izginola. Zato se ona v bolj ponemčenih krajih: n. pr. okoli Marenberga, Rádgone, Slovenjega Gradea in Maribora uže redkeje nahaja. Okoli zgornje Radgone jo šče samo stare ženice nosijo. Peči v mnogih krajih, namreč ob južnem boku Pohorja, tudi pravijo bela adra ali adrica.

Zraven peče nosi ženski svet na glavi robce, različnih barv in snovin: prtene, navadno volnate in mnogokrat tudi svilene. Okoli Slov. Gradea robcu pravijo facóť, ob Sotli fecenekelj (iz ital. fazzolétto), pa tudi tihelj (tihelje).

Prav redko ženske tudi prtene avbe nosijo, kakor v zgornjej Ložnici pri Slov. Bistrici. Tudi klobuki se na ženskih glavah vidijo okoli Sloven. Gradea, po koroškej šegi. Nekdaj so ženske slamnate, tudi ploščnate in jako široke klobuke z dolgimi, zelenimi, svilenimi trakovi nosile; sedaj jih na Štajarskem tu pa tam še samo za strašila (tatrmane) v kakem prosu vidiš.

(Dalje pride.)